

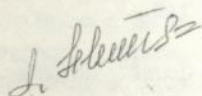
**УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК
ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ**

На правах рукопису

ЗЕЛІСКО Інна Михайлівна

**ЕНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ
НА ПРОДУКЦІЮ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО
ПІДКОМПЛЕКСУ**

Спеціальність 08.07.02 - Економіка сільського
господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1997

Дисертація є рукопис.
Робота виконана в Інституті аграрної економіки Української академії аграрних наук.

Науковий керівник - доктор економічних наук
КОВАЛЕНКО Юрій Сергійович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
КРИВОРУЧКО Віктор Іванович

кандидат економічних наук, доцент
МЕДВЕЦЬКИЙ Олександр Олександрович

Провідна організація - Національний аграрний університет

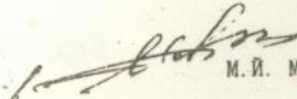
Захист відбудеться "3" липня 1997 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26:350.01. при Інституті аграрної економіки УААН.

Просимо взяти участь у роботі спеціалізованої вченої ради або вислати відгук на автореферат в 2-х примірниках, завірених печаткою, за адресою: 252127, Київ-127, вул. Героїв Оборони, 10, Інститут аграрної економіки УААН.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту.

Автореферат розіслано "6" червня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук

М. І. Малік

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00743039 (Q)

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми. В умовах ринку підприємства і підприємці в процесі прийняття управлінських рішень керуються перш за все цінами. Це повною мірою відноситься як до всього агропромислового комплексу України, так і його відповідного підкомплексу - зернопродуктового, від стану якого залежить ситуація в усій національній економіці. Ціноутворювальний процес має тут складну природу і крім ринкових генераторів зазнає регулюючого впливу з боку ряду державних та господарських структур. Це вимагає розробки і постійного поглиблення наукових основ формування цін на продукцію агропромислового виробництва. Тому не випадково з початком реальних ринкових перетворень в аграрній сфері України дослідження в цьому напрямі значно активізувались. Співробітниками Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук під керівництвом О.М.Шпичака розроблена, а Міністерством сільського господарства та продовольства України прийнята Концепція ціноутворення на продукцію АПК з перехідний період до ринкової економіки.

Вчені економісти-аграрники П.Т.Саблук, О.М.Шпичак, Б.Й.Пасхавер, В.Г.Андрійчук та інші в своїх роботах досліджують проблеми ціноутворення на продукцію АПК в умовах формування ринкових відносин, еквівалентності економічних відносин і цінового паритету в АПК.

Проте і до цього часу окремі аспекти ціноутворення на продукцію зернопродуктового підкомплексу залишаються малодослідженими. Одним із них є енергетичний.

З підвищенням цін на енергоресурси одночасно порушився ціновий паритет між ланками зернопродуктового виробництва. При нерегульованості економічних відносин товаровиробники постійно змушені вирішувати проблему забезпечення паливом, іншими енергоносіями та матеріально-технічними засобами виробництва. У зв'язку з цим набула великої актуальності не лише проблема раціонального енерговикористання, а й проблема економічних відносин у процесі споживання енергоносіїв. У нинішніх умовах постійно збільшується навантаження на ціно-

вий механізм, що вимагає збагачення теоретичних основ ціноутворення під кутом зору зростання ролі енергозабезпечення технологічних процесів зернопродуктового виробництва, а також розробки практичних заходів щодо врегулювання економічних відносин між партнерами. Викладеним і зумовлюється актуальність даної роботи.

1.2. Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення можливості доповнення методологічних основ ціноутворення та удосконалення розподільчих відносин в зернопродуктовому підкомплексі на основі енергетичних підходів.

Відповідно до обраної мети були поставлені і вирішенні такі дослідницькі завдання:

- вивчено науково-методичний апарат вимірювання кількості та ефективності використання енергії в зернопродуктовому виробництві;

- вивчено теоретичні основи ціноутворення на продукцію сільського господарства під кутом зору повноти відображення в них енергетичних аспектів;

- обґрунтовано гіпотезу щодо використання енергії як міри вартості сільськогосподарської продукції на прикладі озимої пшениці;

- проаналізовано рівень та структуру прямих, повних енерговитрат та сукупної енергомосткості продукції зернопродуктового підкомплексу по кожній його галузевій фазі і в цілому на прикладі озимої пшениці та білого хліба;

- досліджено роль енергоносіїв у формуванні виробничих витрат на окремих фазах та циклах зернопродуктового підкомплексу;

- здійснено оцінку еквівалентності обміну між ланками зернопродуктового виробництва на основі енергетичних підходів;

- визначено основні напрямки економії енергоресурсів у зернопродуктовому підкомплексі;

- обґрунтовано методику оцінки варіантів механізму організації економічних відносин між ланками зернопродуктового підкомплексу на основі матриці відповідності.

1.3. Предмет та об'єкти дослідження. Предметом дослідження є енергетичні аспекти методології ціноутворення та регулювання економічних відносин між технологічними ланками

зернопродуктового виробництва.

Об'єктами дослідження виступали: виробник зерна озимої пшениці - спілка селян "Незалежність" с. Жванець Кам'янець-Подільського району Хмельницької області (сільськогосподарська ланка); Кам'янець-Подільський комбінат хлібопродуктів (борошномельне виробництво), Кам'янець-Подільський хлібокомбінат (хлібопекарське виробництво).

Джерелами інформації були статистичні довідники, річні звіти, первинні бухгалтерські та облікові реєстри названих підприємств зернопродуктового підкомплексу, дані Міністерства сільського господарства та продовольства України, спеціальна література вітчизняних та зарубіжних авторів з досліджуваної проблеми.

1.4. Методологія та методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження виступали сучасна економічна теорія, вітчизняна та зарубіжна література з питань ціноутворення та енерговикористання в агропромисловому виробництві.

При підготовці дисертаційної роботи застосовувались такі методи досліджень: абстрактно-логічний, монографічний, економіко-статистичний, нормативний, розрахунково-конструктивний.

1.5. Наукова новизна результатів досліджень, одержаних особисто автором, полягає в наступному:

- аргументована гіпотеза щодо можливості використання сукупних витрат енергії як міри мінової вартості сільськогосподарської продукції;

- рівень та структура повних питомих енергетичних витрат кожної технологічної ланки зернопродуктового підкомплексу, розрахованих за єдиною методикою;

- визначена еквівалентність (паритетність) економічних взаємовідносин ланок зернопродуктового підкомплексу на енергетичній основі;

- сформульовані основні напрямки економії енергетичних ресурсів у зернопродуктовому підкомплексі;

- методика вибору варіанта механізму економічних відносин в умовах вертикальної агропромислової інтеграції за допомогою матриці відповідності;

- запропоновано базу розподілу кінцевих результатів

зернопродуктового підкомплексу у вигляді структури енергетичних витрат галузевих фаз (сільськогосподарської, борошно-мельної, хлібопекарської).

1.6.1. актичне значення досліджень. Практична цінність результатів досліджень для підприємств зернопродуктового підкомплексу визначається тим, що пропозиції щодо шляхів економії дають можливість зменшити енергомісткість виробництва, а запропонована методика вибору інструментів регулювання відносин між ланками підвищить дієвість заходів економічного стимулювання.

1.7. Апробація роботи. Основні положення дисертаційної роботи пові. омлялись на науково-виробничій конференції "Проблеми інформатизації агропромислового виробництва України в умовах ринкових відносин" (6-7 червня 1995 р., м. Київ), а також спеціалістам підприємств, обраних як об'єкти дослідження.

1.8. Публікація результатів досліджень. Основні результати досліджень по темі дисертаційної роботи знайшли відображення в чотирьох опублікованих роботах загальним обсягом 1,0 у.д.а.

1.9. Обсяг та структура дисертаційної роботи. Дисертація викладена на 180 сторінках машинописного тексту, містить 30 таблиць, 6 рисунків, 6 додатків, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який вкльчає 148 літературних джерел.

У вступі обгрунтовується актуальність теми, формулюється предмет, об'єкт, мета дослідження та дослідницькі завдання, коротко характеризуються основні результати.

У першому розділі - "Теоретичні аспекти використання енергоносіїв в зернопродуктовому підкомплексі та їх місце в ціноутворенні" - на основі вивчення спеціальної літератури вітчизняних та зарубіжних вчених розглядаються такі основні питання: роль енергоносіїв у зернопродуктовому підкомплексі та основні елементи методики визначення ефективності використання енергетичних ресурсів у зернопродуктовому виробництві, теоретичні основи ціноутворення на продукцію зернопродуктового виробництва, енергетичні аспекти формування вартості сільськогосподарської продукції.

Другий розділ - "Аналіз джерел формування та структури

енерговитрат в зернопродуктовому підкомплексі" - присвячений аналізу використання енергоресурсів на кожній галузевій фазі зернопродуктового виробництва, визначення рівня та структури питомої енергомосткості кінцевої продукції підкомплексу.

У третьому розділі - "Енергетичні підходи в оцінці та забезпеченні еквівалентності обміну між ланками зернопродуктового підкомплексу" - обгрунтовані основні шляхи економії енергетичних ресурсів, дана оцінка еквівалентності обміну між ланками підкомплексу традиційними методами та на основі енергетичних підходів, викладені напрями вдосконалення економічних відносин з метою дотримання еквівалентності відносин між галузевими фазами підкомплексу на базі агропромислової інтеграції, наведена методика вибору механізму та інструментів регулювання відносин між партнерами.

1.10. На захист виносяться такі основні положення:

- оцінка ролі енергоносіїв та їх місце в забезпеченні ефективності зернопродуктового виробництва;
- гіпотеза щодо можливості визначення вартості продукції зернопродуктового підкомплексу як сукупних енерговитрат;
- рівень та структура енергомосткості продукції зернопродуктового підкомплексу по кожній його галузевій фазі та в цілому;
- основні напрями економії енергетичних ресурсів;
- оцінка еквівалентності обміну між товаровиробниками підкомплексу на основі енергетичних підходів;
- основні напрями вдосконалення взаємовідносин в зернопродуктовому підкомплексі на основі інтеграційних процесів;
- методика оцінки інструментів регулювання відносин між партнерами за допомогою матриці відповідності.

2. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Сучасне агропромислове виробництво, в тому числі і його центральна ланка - сільське господарство - надзвичайно енергомостке і є одним з головних споживачів енергії в Україні. Крім безпосередніх енергоносіїв тут використовується енергія Сонця, інші природні джерела (вітер, річки тощо), техногенні

засоби (сільськогосподарські знаряддя та машини, мінеральні добрива, засоби захисту рослин та інші). Цим зумовлюється необхідність розробки та застосування спеціального науково-методичного апарату визначення обсягу, характеру та ефективності використання енергоресурсів. Першочергове значення в ньому мають поняття поновлюваних та непоновлюваних джерел енергії. Основними ознаками перших є невичерпність і висока швидкість відтворення, другі таких властивостей не мають.

Ключове методичне значення для вивчення і аналізу обсягів та структури застосування енергоресурсів мають поняття прямих та уречевлених витрат. До прямих відносять витрати енергоносіїв зпосередньо в технологічному процесі: бензину і дизельного пального тракторами, комбайнами, автомобілями, самохідними і стаціонарними машинами, електричної енергії на привід машин, механізмів та інші цілі, котельно-пічного палива (мазуту, вугілля, газу, торфу, дров, біогазу та ін.), теплової енергії у вигляді гарячої води і пари. Уречевлені представлені енергозатратами на виготовлення, зберігання і транспортування сільськогосподарських машин і механізмів, мінеральних добрив, пестицидів, інших матеріалів, а також енергією, яка використовується на добування, переробку і транспортування.

Досліджено, що з наведеною класифікацією безпосередньо пов'язана і методика вимірювання енерговитрат. По-перше, до енерговитрат відноситься лише витрачання непоновлюваних енергоносіїв. По-друге, для вимірювання прямих витрат крім кількості енергоносіїв та вмісту енергії в одиниці використовується поняття "енергетичного еквіваленту". Ми вважаємо, що цей термін слід трактувати, як суму енерговмісту та витрат на добування, виробництво, зберігання та транспортування фізичної одиниці певного енергоносія. По-третє, енергетичні еквіваленти витрат живої праці приймаються на рівні, розробленому ФАО (Продовольча сільськогосподарська організація ООН). По-четверте, сукупні витрати енергоносіїв - це сукупність технологічних прямих та уречевлених витрат енергії, а також енергії людської праці. По-п'яте, повні витрати крім сукупних технологічних включають і накладні витрати по організації по управлінню.

Ефективність використання сукупних енерговитрат харак-

теризує показник енергомосткості продукції - питомі сукупні енергетичні витрати, віднесені на одиницю основної продукції.

При вивченні енергомосткості окремих технологічних ланок зернопродуктового підкомплексу пропонується користуватись терміном "фаза". Зернопродуктовий підкомплекс має складну структуру і включає три основних галузевих фази: сільськогосподарську, борошномельну та хлібопекарську.

2.2. Загальні та питомі енерговитрати вивчалися послідовно по кожній фазі підкомплексу спочатку в обсязі технологічних операцій, до яких потім додавалось 10% на витрати по організації та управлінню. На сільськогосподарській фазі основна частка витрат припадає на основний обробіток ґрунту (36,5%) та догляд за посівами (32,6%). Серед видів енерговитрат тут виділяються уречевлені (73,2%) та прямі (23,8%), на працю припадає 3%. Така ж низька питома вага живої праці у енерговитратах спостерігається і в інших двох фазах: борошномельній (2,3%) та хлібопекарській (2,3%).

Досліджено, що повна енергомосткість кінцевої продукції зернопродуктового підкомплексу - хліба білого формового з борошна пшеничного I сорту вагов 0,75 кг складала 3050862 ккал (табл. 1).

Таблиця 1. Повна енергомосткість 1 т хліба (ккал)

Види енерговитрат:	Сільського- сподарське виробництво:	Борошномельне- вироб- ництво	Хлібопекарське- вироб- ництво	Всього:	Структура:
					го тура, %
Витрати праці	51171	3236	27703	82110	2,8
Прямі витрати енергії	405955	131817	1137036	1674808	54,8
Уречевлені витрати енергії	1248569	5627	39748	1293944	42,4
Повні витрати енергії	1705695	140680	1204487	3050862	100,0
В % до підсумку	55,9	4,6	39,5	100	x

Вона формується на 55,9% за рахунок енерговитрат

сільськогосподарського виробництва, також значні енерговитрати хлібопекарської фази - 39,5%.

У структурі видів енерговитрат найбільша питома вага припадає на прями - 54,8%, незначними є витрати праці - 2,8%. Саме низький рівень останнього показника дає підстави для твердження про формування вартості не витратами живої праці, а витратами енергії. Його можна підкріпити ще й такими даними на прикладі озимої пшениці:

	Сукупна трудомісткість 1 ц зерна	Повна енергомісткість 1 ц зерна
Питомі показники	3-5 люд.-год	176860 ккал
Оцінка одиниці питомих показників, крб.		
Сума, тис. крб.	100000	5,12
Курс 1 долара США, тис. крб.	300-500	873,3
Розрахункова ціна, дол.	180,0	180,0
Світова ціна, дол.	1,7-2,8	4,8
Загальне надходження фотосинтетично активної радіації (ФАР) на 1 га, млрд. ккал	15-25	15-25
Використана енергія ФАР, %	x	2,6
те ж на 1 га, млн. ккал	x	3-5
з них для зерна, млн. ккал	x	78-130
Урожайність зерна, ц/га	x	39-65
Витрати ФАР на 1 ц зерна, Мкал	x	49,0
Всього витрат енергії на 1 ц зерна, Мкал	x	795,9-1326,5
Вартість всієї енергії (1 ккал - 5,12 крб.), тис. крб.	x	972,8-1503,4
Розрахункова ціна 1 ц, дол.	x	4980,6-7697,4
		27,6-42,8

Дослідження показали, що рівновелику вартість 1 ц озимої пшениці відносно світових цін можна одержати лише шляхом додавання до сукупних обліковуваних енерговитрат відповідної частини фотосинтетично активної радіації. Це дає підстави розглядати загальні (антропогенні та природні) витрати енергії як міру вартості сільськогосподарської продукції. В рамках даної роботи цей висновок розглядається як гіпотеза.

2.3. Дослідження стану енерговикористання в зернопродуктовому підкомплексі показали, що на кожній його галузевій фазі мало приділяють уваги питанню раціонального енерговитрачання. Кардинальне вирішення проблеми енергозбереження організаційно реалізується перш за все на етапі проектування підприємств та технологічних процесів. Саме тоді є можливість

передбачити застосування енергоекономних технологій та відповідного устаткування. Щодо діючих підприємств зернопродуктового підкомплексу, то вони характеризуються тривалим циклом використання обладнання, стабільним складом машин, механізмів та технологій. Тому загальні і питомі витрати енергії на кожній фазі підкомплексу зекономити досить важко. Вони залишаються стабільними протягом довгого часу до корінної модернізації технологій та устаткування. Це дає підстави для застосування енергетичних підходів оцінки еквівалентності обміну між ланками (фазами) зернопродуктового підкомплексу.

2.4. Оцінка еквівалентності обміну в зернопродуктовому підкомплексі виходячи як з вартісної, так і з енергетичної оцінок витрат виробництва наведена в табл. 2.

Таблиця 2. Рівень та галузева структура витрат та оптової ціни 1 тонни хліба при грошовій і енергетичній оцінці (1995 р.)

Показники	Оцінка витрат				
	грошова		енергетична		
	витрати, тис. крб.	структура, %	витрати, тис. крб.	структура, %	енергетична, ккал
1. Сільськогосподарське виробництво					
Повна собівартість	11775	50,1	1705695	55,9	
Прибуток	5087	x	x	x	
Ціна	16862	x	47,9	x	x
2. Борошномельне виробництво					
Повна собівартість	3128	13,3	x	140680	4,6
Прибуток	1999	x	x	x	x
Ціна	5127	x	14,6	x	x
3. Хлібопекарське виробництво					
Повна собівартість	8592	36,6	x	1204487	39,5
Прибуток	4587	x	x	x	x
Ціна	13179	x	37,5	x	x
Оптова ціна 1 т хліба	35168	x	100	x	x
Всього витрат	23495	100	x	3050682	100

Перш за все була співставлена грошова та енергетична структура витрат. Ці дві структури досить близькі. Ідентичність структур дає підстави для твердження про достатню еквівалентність обміну між фазами зернопродуктового підкомп-

лексу. Проте при поглибленому аналізі воно виявляється хибним.

Наведені дані можна також розглядати і як симптоматичне свідчення диспаритету навіть на етапі вимірювання витрат. Справа в тому, що в сільському господарстві рівень оплати праці набагато нижчий від переробних виробництв, а частина виробничих ресурсів оцінюється за собівартістю /органічні добрива/.

На фазі сільськогосподарського виробництва енерговитрати складають вже 55,9% повної енергомісткості хліба, що в 1,16 раза більше порівняно з вартісною оцінкою витрат. Особливо велика різниця між вартісною та енергетичною структурою витрат в борошномельному виробництві, яка сягає 3,1 раза.

Прямим свідченням диспаритету є значне відхилення питомої ваги сільськогосподарської фази в енерговитратах порівняно з її часткою в оптовій ціні хліба, яка складає 8 процентних пунктів.

Одержані результати досліджень порівняльної вартості і ккал сукупних енерговитрат в зернопродуктовому підкомплексі (табл. 3) свідчать про те, що найвищою в підкомплексі є оплата праці в хлібопекарській галузі - 49,1 крб., що в 6,1 раза більше, ніж у сільському господарстві, де найдорожче коштує і ккал пально-мастильних матеріалів - 5,52 крб.

Таблиця 3. Порівняльна вартість і ккал сукупних енерговитрат в зернопродуктовому підкомплексі

Види витрат	Вартість і ккал. крб.			
	сільськогосподарська фаза	борошномельна фаза	хлібопекарська фаза	В середньому
1. Оплата праці	8,06	16,20	49,10	22,23
2. Електроенергія	1,83	2,72	2,39	1,61
3. Пально-мастильні матеріали	5,52	-	1,83	2,80
Середня вартість і ккал	5,12	3,05	4,00	4,58

Між фазами зернопродуктового підкомплексу навіть при вимірюванні витрат існує велика різниця в оцінці одиниці енерговитрат як дискримінаційна для сільського господарства.

2.5. Одержані дані про відсутність еквівалентності обміну між фазами зернопродуктового підкомплексу ми співставили з показниками офіційної звітності про рівні рентабельності по кожній з них (табл. 4).

При цьому виявилась ніби протилежна картина.

Сільськогосподарське виробництво зовнішньо виглядає найбільш прибутковим, проте поглиблене вивчення формування величини рівня рентабельності показало, що в переробних фазах вона штучно занижена за рахунок включення до складу витрат вартості сировини. І це при умові, що сировина була створена на фазі сільськогосподарського виробництва, питома вага якої в собівартості борошна складає 86%, хліба - 73%. Якщо співставити прибуток з власними витратами борошномельного і хлібопекарського товаровиробників, то рівень рентабельності буде складати відповідно 63,9% та 53,4%.

Таблиця 4. Рівень рентабельності галузевих фаз зернопродуктового підкомплексу

Показники	Фази підкомплексу		
	сільськогосподарська	борошномельна	хлібопекарська
Витрати попередньої фази, тис.крб.	x	16862	21989
Собівартість 1 т у власних витратах, тис.крб.	12500	4255	8592
Витрачено на 1 т хліба:			
- зерна, кг	942	x	x
- борошна, кг	x	735	x
Вартість кінцевої продукції з сировиною, тис.крб.	11775	3128	8592
Прибуток, тис.крб.	5087	1999	4587
Вартість кінцевої продукції для передачі наступній фазі, тис.крб.	16862	21989	35168
Рівень рентабельності до всіх витрат, %	43,2	10,0	15,0
Рівень рентабельності до власних витрат, %	43,2	63,9	53,4
Витрати праці на 1 т хліба, люд.-год.	12,2	0,7	8,69
Прибуток у розрахунку на 1 люд.-год, тис.крб.	417	2855	527

Відсутність еквівалентності обміну між товаровиробниками зернопродуктового підкомплексу підтверджується при розгляді питомих показників прибутку на 1 людину-годину на трьох його фазах.

Проведені дослідження свідчать про те, що еквівалентність обміну між фазами зернопродуктового підкомплексу цілком правомірно визначати і на основі енергетичних підходів. При цьому критеріями можуть бути співпадання енергетичної та грошової структури витрат виробництва, структури оптової ціни кінцевої продукції підкомплексу та енергетичної структури витрат.

2.6. При неврегульованості економічних відносин між товаровиробниками, проявом якої є диспаритет цін, вільне ціноутворення не може забезпечити нормальні взаємовідносини в зернопродуктовому підкомплексі.

З метою врівноваження еквівалентності обміну, необхідно змінити існуючі взаємовідносини між галузевими фазами, створити однакові умови господарювання для всіх ланок зернопродуктового підкомплексу, щоб ціна кінцевої продукції відшкодовувала витрати для кожної з них, створювала умови для одержання прибутку та здійснення розширеного відтворення.

Вважаємо, що цю проблему на даному етапі найбільш доцільно вирішувати на інтеграційних засадах. Одним з найголовніших шляхів вдосконалення економічних відносин з метою збалансування товарообміну та еквівалентності відносин між галузевими фазами зернопродуктового підкомплексу є агропромислова інтеграція.

Для зернопродуктового підкомплексу найбільш придатним буде механізм регулювання економічних відносин з розподілом кінцевих результатів діяльності інтегрованих структур підкомплексу. Можливі кілька варіантів регулювання економічних відносин в інтегрованих структурах підкомплексу, які різною мірою відповідають вимогам до регулюючого механізму. З точки зору повноти відповідності за п'ятибальною шкалою нами було оцінено п'ять його варіантів за допомогою матриці відповідності (таблиця 5). За її даними найбільш доцільним є використання п'ятого варіанта з розподілом грошових доходів за енергетичною структурою витрат при умові, що техніка розра-

хунків буде спрощена завдяки застосуванню комп'ютерної техніки. Проте експериментальні розрахунки на прикладі об'єктів нашого дослідження показали, що борошномельній фазі при такій методиці буде відшкодовано менше половини витрат. Тому можна рекомендувати і розподіл загальної суми прибутку технологічного ланцюга між його фазами (ланками) пропорційно енергетичній структурі витрат.

Таблиця 5. Матриця відповідності інструментів регулювання відносин в інтегрованих структурах зернопродуктового підкомплексу вимогам до регулюючого механізму

Варіанти	Ринкові ціни	Ціна з розподілом прибутку	Розподіл кінцевої виручки	Оплата послуг робку давальня сировини	Розподіл грошових доходів за енергетичною структурою витрат
Вимоги					

1. Забезпечення еквівалентності обміну між товаровиробниками	1	5	5	1	5
2. Відповідність принципам організації ринку - повноти дії оцінок кінцевого споживача	1	5	5	3	5
3. Простота методики та інформаційна доступність	5	4	4	2	1
4. Зменшення розриву між реалізацією продукції та її оплатою	5	4	3	5	4
Всього	12	18	17	11	15

Для збереження стимулюючої функції цін міжгалузевий обмін потрібна досконала методика оцінки стану забезпечення еквівалентності обміну між фазами підкомплексу. Дослідження показали, що в основу такої методики необхідно покласти: а) визначення рівня рентабельності лише власних витрат; б) вимірювання витрат в енергетичних одиницях; в) енергетичну структуру витрат як базу розподілу виручки чи прибутку від реалізації кінцевої продукції. Робочі інструменти забезпечення еквівалентності обміну слід визначати як складові контрактних інтеграційних взаємовідносин в підкомплексі.

3. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1.3 переходом до ринкової економіки актуальними стали дослідження проблем ціноутворення на продукцію агропромислового комплексу. Проте один із його аспектів - енергетичний - вивчений недостатньо.

2. Сучасне зернопродуктове виробництво відзначається високою енергомисткістю за рахунок використання безпосередніх енергоносіїв, енергії техногенних засобів, живої праці, поновлюваних джерел енергії. Цим зумовлюється необхідність постійного поліпшення науково-методичного апарату визначення обсягу, характеру та ефективності використання енергетичних ресурсів. В основному він розроблений. Пропонується доповнити його поняттями "сукупні технологічні витрати", які включають лише витрати на технологічний процес, та "повні енергетичні витрати", які акумулюють в собі крім прямих і витрати на організацію та управління. Поряд з висловом "ланка агропромислового ланцюга" доцільно користуватись і терміном "фаза продуктового підкомплексу" як таким, що відображає не організаційну, а технологічну розмежованість виробництва.

3. Структура енерговитрат зернопродуктового підкомплексу має три істотних особливості: а) значні відхилення показників питомої ваги їх окремих видів (праця, прямі енергоносії, уречевлені) в загальній обліковуваній кількості (найменшою є частка живої праці - 2,8% по підкомплексу); б) нерівномірний розподіл енерговитрат по фазах підкомплексу (найбільшою є частка сільськогосподарської фази - 55,9%, найменшою - борошномельної - 4,6%); в) на обліковувані енерговитрати припадає 12-18% їх загальної кількості, включаючи і використану частину фотосинтетично активної радіації.

Результати структурного аналізу дозволяють: а) оцінити можливість доповнення методологічних основ ціноутворення; б) запропонувати шляхи удосконалення розподільчих відносин в зернопродуктовому підкомплексі; в) визначити напрямки економії енерговитрат в підкомплексі.

4. Низька питома вага живої праці в повній енергомисткості кінцевої продукції зернопродуктового підкомплексу (2,8%) та технологічних енерговитрат в їх загальній кількості.

включаючи 1 ФАР (12-18%), дозволяє зробити припущення про те, що не жива праця, а енергія формує мінову вартість товарів, що обмінюються на ринковій арені. Ні сукупна енергомісткість, ні сукупна трудомісткість зерна озимої пшениці при наявних оцінках не дають ціни, рівновеликої світовій. Це дає підстави для позитивної відповіді на питання щодо можливості доповнення методологічних основ ціноутворення на базі енергетичних підходів і розглядати загальні (антропогенні та природні) витрати енергії як міру вартості сільськогосподарської продукції. Цей висновок розглядається як гіпотеза.

5. Надання енерговитратам функції міри вартості логічно визначає їх як основу регулювання розподільчих відносин в зернопродуктовому підкомплексі. Їх аналіз свідчить про недостатню еквівалентність обміну між організаційно-технологічними ланками. Для нормалізації цього процесу пропонується використовувати енергетичну структуру витрат в ролі бази розподілу загальної суми прибутку всіх ланок підкомплексу.

6. Основними напрямками економії енерговитрат в зернопродуктовому підкомплексі є застосування енергоекономних технологій та обладнання, а також поновлюваних джерел енергії.

4. Список робіт, опублікованих по темі дисертації:

1. Енергетичні аспекти формування вартості сільськогосподарської продукції. // Економіка АПК. - 1996. - N 5. С. 33-35.
2. Деякі питання енергозбереження в зернопродуктовому підкомплексі. // Економіка АПК. - 1996. - N 10-11. - С. 44-48.
3. Енергетичні підходи: оцінка еквівалентності обміну в зернопродуктовому підкомплексі. // Економіка АПК. - 1997. - N 1. - С. 80-82
4. Продуктивно-регіональні моделі визначення на ПЕОМ енергомісткості рослинницької продукції. // Проблеми інформатизації агропромислового виробництва України в умовах ринкових відносин: Тези доповідей на науково-виробничій конференції. - Київ: Інститут аграрної економіки УААН, 1995. - С. 62-63.

Зелиско И.М. Энергетические аспекты ценообразования на продукцию зернопродуктового подкомплекса.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 - Экономика сельского хозяйства и АПК. Институт аграрной экономики УААН. - Киев, 1997.

Рассмотрены вопросы: оценка роли энергоносителей в зерновом производстве; анализ использования энергоресурсов в каждой отраслевой фазе зернопродуктового подкомплекса; уровень и структура энергоёмкости конечной продукции подкомплекса; основные пути экономии энергетических ресурсов; оценка эквивалентности обмена между технологическими звеньями подкомплекса традиционными методами и на основе энергетических подходов; основные направления совершенствования взаимоотношений на основе интеграционных процессов; методика оценки инструментов регулирования отношений между партнерами.

Zelisko I.M. The energetical aspects of the prising on output of the grain provision undercomplex.

The thesis is given for finding candidates degree of economic science in the following speciality 08.07.02 - agricultural economics and agro-industrial complex.

The Institute of Agrarian economics UAofAS. - Kiev, 1997.

The following scientifically-growned propositions are suggested:

- estimation of the role of energy carriers in the grain provision production;
- the examination of energy resources in every branch of grain provision undercomplex;
- the level and the structure of the energy needed for the final production of the undercomplex;
- the main roads of the economy of the energy resources;
- an estimation of the equivalent change between technological links of the undercomplex with traditional methods and on the basis of energetics methods of approach;
- the main directions of improving of the interrelations on the basis of integration processes;
- the method of estimation of possibilities of regulation of relationships between partners.

Ключові слова: аграрне ціноутворення, зернопродуктовий підкомплекс, енергетичні аспекти ціноутворення, повна енергомісткість, еквівалентність обміну, агропромислова інтеграція, енергозбереження.

Підписано до друку 5.06.1997р. Формат 60 x 84 1/16.

Папір друк. Обл.-вид. арк. 1,0. Ум. друк. арк. 1,0.

Тир. 100 прим. Зам. N 55

ДОП Інституту аграрної економіки УААН.

252127. м. Київ, вул. Героїв оборони, 8.

AB 38.044

AB 38.044